

MARQUES I REPRESÀLIES A LA CORONA D'ARAGÓ A L'ETAPA FINAL DEL REGNAT DE PERE EL CERIMONIÓS (1373-1386)¹

M. ROSA MARTÍN I FÀBREGA

Una font no emprada fins ara per estudiar el comerç exterior de Catalunya ha estat les llicències de marca o represàlies. Aquestes recullen les reclamacions dels mercaders que han patit algun dany causat per un tercer que pertany a un altre estat i que, com a conseqüència d'aquest dany, es veuen obligats a demanar rescabament. La documentació de l'època de Pere el Cerimoniós relacionada amb aquests incidents està recollida a l'Arxiu de la Corona d'Aragó en quatre registres agrupats sota el nom de *Marcarum*.

La carta de marca té per finalitat reparar aquests danys. Consisteix en el fet de retenir béns per compensar els perjudicis o injúries causats per aquest tercer. Perquè es pugui atorgar, és imprescindible l'existència d'un acte il·lícit i la negativa de l'estat de l'agressor a satisfer el damnificat, a emparar-lo com a conseqüència d'aquest perjudici que pot lesionar el seu patrimoni i la seva dignitat.

En general, la carta de marca és conseqüència d'un atac fet amb pirateria. El desenvolupament de la pirateria està en relació directa amb l'activitat mercantil i li crea dificultats. Els mateixos mercaders es podien convertir en pirates, ja que quan en el decurs d'una travessia es trobaven amb algun vaixell enemic del seu país l'atacaven i s'enduien les mercaderies que podien proporcionar-los grans guanys. El posseïdor d'una llicència de marca estava quantitativament limitat pel valor del dany que prèviament havia sofert i que procurava rescabalar. Entorn de la represàlia es van dictar una sèrie de lleis i preceptes que s'havien de seguir per obtenir la marca. Només la veracitat dels danys podia donar lloc a l'*alius pro alio gravatur*. El propietari de la marca mai no exerceix l'acció de represaliar, sinó que proporciona informació als oficials del rei sobre l'existència de béns pertanyents a ciutadans de l'estat agressor. Aquests oficials embarguen els béns que, posteriorment, són venuts als encants, i de les quantitats obtingudes es rescabalen els damnificats reconeguts jurídicament com a tals.

1. Tesi doctoral dirigida pel doctor Antoni Riera i Melis, llegida a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona el 15 de maig de 2002. El tribunal estava format pels doctors Salvador Claramunt i Rodríguez (Universitat de Barcelona), Prim Bertran i Roigé (Universitat de Barcelona), Paulino Iradiel Murugarren (Universitat de València), M. Teresa Ferrer i Mallol (Consell Superior d'Investigacions Científiques) i Esteban Sarasa Sánchez (Universitat de Saragossa), i va obtenir la qualificació d'excel·lent *cum laude* per unanimitat.

L'estructura del requeriment de justícia i la de la llicència de marca són molt similars. Es diferencien pel fet que aquesta última conté els anys de vigència de la llicència. El cos d'aquests documents permet fer l'anàlisi comercial. A part de l'encapçalament i les salutacions, que són purs formulismes, s'identifica el damnificat fent menció de la seva professió, domicili i estatus. Es descriuen els esdeveniments, s'esmenta la data o algun fet polític que permeti datar l'agressió i es mencionen les mercaderies i el seu valor, una per una o generalitzant-les amb els mots *res*, *merces*, *bona* o *mercimonia*. Es procura identificar els agressors així com els mitjans de què es valen per fer l'assalt.

Les diligències processuals eren extremadament oneroses, de tal manera que quasi podien costar el mateix que els danys reclamats. Els monarques, a vegades, tractaven de facilitar les marques fent crida als damnificats per un estat concret. Se'ls demanava que presentessin proves de manera que es poguessin comptabilitzar i poder requerir justícia per a tots ells. Es passaria a atorgar la llicència de marca si aquesta justícia era denegada o si era demorada perquè no hi havia una contesta clara d'acceptació de les imputacions. En l'àmbit internacional, només el rei promovia les represàlies, s'evitaven riscos i, internament, s'evitava que es qüestionés la unitat política i el principi de sobirania. Hi ha una certa resistència a l'exclusivisme regí i una obstinació del monarca a voler conformar-les o a intervenir-hi.

El rei podia garantir a determinades persones que no patirien represàlies en virtut d'actes passats pels quals havia determinat o tenia pensat atorgar marques. També podia preveure actes futurs. La concessió de guiatges era prerrogativa reial i era la contrapartida al dret de decretar represàlies. Només els aliats o els beneficiaris d'una protecció (guiatge) tenien dret a demanar una carta de marca i eren considerats com a sol·licitants legítims. La marca es concedia contra qualsevol habitant de l'estat al qual pertanyia l'agressor. El domicili no eximia l'origen. Per això tenim que les pignoracions es podien fer *in mari et terra et aqua dulci*, és a dir allà on es poguessin trobar. Quan en la documentació surt *contra singulos* es refereix a tots els habitants, i s'hi inclourien els malfactors si aquests tinguessin béns.

Alguns autors de l'època qualifiquen la concessió de represàlies com una espècie de guerra justa, com una guerra particular. En aquest concepte hi entrava la legítima defensa, el duel i les represàlies. Les represàlies eren casos de legítima defensa individual. Algunes agressions que havien donat lloc a una carta de marca podien amagar accions de guerra com ara les ràtzies de castellans a poblacions de la frontera valencianoaragonesa. Amb aquests enfrontaments se sospesaven les forces de cadascun dels estats i es coneixia la capacitat de reacció del contrincant. Les marques contra Nàpols i contra Gènova són el reflex de les lluites entre aquests dos estats i la Corona d'Aragó per aconseguir la preponderància economicopolítica a la zona de l'illa de Sicília, disputada contra els Anjou, i a la zona de Còrsega i Sardenya, disputada a la comuna de Gènova. La rivalitat comercial i marítima entre Gènova i la Corona es deixà sentir també a Orient. Xipre n'és un exemple. Les colònies mercan-

tils catalana i genovesa eren importants, però aquesta última es va veure afavorida per la invasió de l'illa per Gènova.

Quan les confiscacions eren abusives, es provocava l'atorgament de contramarkes. S'entrava en un cercle viciós i es perjudicava el comerç. Els particulars van adoptar iniciatives contra les represàlies i, paral·lelament, els estats van prendre altres mesures com ara els tractats destinats a prevenir-les, on es podien acordar impostos que substituïssin els embargaments. Hi havia una consciència dels mals que originaven les marques, no només per les seves repercussions en les relacions comercials, sinó també per tota l'hostilitat i les tensions que generaven, encara que políticament s'utilitzessin. Es podia ajornar l'entrada en vigor de les cartes de marca disminuint així el nombre d'enemics o de tensions, o concedir períodes de treva durant els quals quedaven en suspens les marques concedides o no se n'atorgaven de noves. Per pactes es podien arribar a revocar o anul·lar totes les marques i reafirmar la pau i la bona amistat existent entre els dos sobirans. En els documents, es fa referència a la signatura d'acords i convenis per evitar les marques. Es van signar uns pactes entre la Corona d'Aragó i Castella pels quals es creava un impost extraordinari, transitori o temporal, amb la finalitat de crear un fons que havia de servir per indemnitzar els damnificats. Es pagava una quantitat proporcional al valor de la mercaderia que entrava o sortia del regne. L'impost pactat amb Castella era conegut amb el nom de *quema*. També se signaren pactes amb Gènova, amb França i amb Navarra.

Molts mercaders, en ser atacats i robats, es quedaven arruïnats i deixaven la seva família en la pobresa, com es pot llegir en un document que fa referència a aquest fet: «com alguns dels dits dampnificats los quals son pobres e miserables e alguns d'ells espuyats per la guerra de Castella». Era un acte de caritat fer-los arribar diners donada la seva situació precària. La incapacitat dels damnificats de poder obtenir recursos per aconseguir el rescabament es manifesta en el fet que el rei podia encarregar a algú que actués contra béns de súbdits d'algun estat agressor, fora del territori de la Corona, per obtenir així un botí que permetés el rescabament a damnificats.

Els mercaders embarcats corrien el risc de ser segrestats i haver de pagar rescat per al seu alliberament o, fins i tot, de ser torturats o morir. Així és narrat en alguns documents on es mostra la duresa dels atacs. En la documentació, l'agressió és descrita: amb pirateria, violència, hostilitat, expugnant i envaint; amb pirateria, hostilitat, amb armes, tortures, extorsió; en període de pau i treva, robatori i depredació; a mà armada, invasió violenta, rapinya i rapte; amb saqueig, violència, furt, rapinya; amb pirateria, invasió violenta i hostil; amb violència, saqueig, hostilitat, a mà armada. Els textos contenen descripcions molt detallades i visuals de com van atacar i d'atacs marítims molt violents, com són els fets per genovesos.

Hi ha mariners que apareixen com a damnificats, perquè podien embarcar mercaderies pròpies que prèviament havien pactat amb el patró de la nau i amb les

quals comerciaven. No pagaven noli per les seves portades i no podien noliejear-les a un altre mariner. Els deures i drets dels mariners, així com els d'altres professions marineres, estan definits en el *Consolat de Mar*. Els patrons també apareixen com a damnificats. En la documentació no es distingeix qui és patró ni qui és propietari, sinó que apareixen junts els termes *patronus seu ductor*. El terme *capitaneus* només surt aplicat a la persona que dirigeix un estol d'un estat. També trobem patrons que no són designats com a damnificats econòmics, encara que podien haver rebut injúries, danys físics i, fins i tot, la mort. Els patrons de vaixell documentats són nombrosos, i el seu origen, molt divers. Predominen els mallorquins seguits dels barcelonins. Una altra tripulació especialitzada i especificada que apareix en la documentació és un nauixer, un mestre d'aixa i un escrivà, tots de Barcelona. No surt cap més ofici de la tripulació, com podien ser cuiners, metges barbers, calafatadors, etc., que devien estar embarcats, si més no en vaixells grans. En el nostre cas, els vaixells documentats no sembla que tinguessin un gran tonatge, per la qual cosa disposarien d'una tripulació més reduïda.

Els vaixells documentats tant pertanyen a la tradició naval llatina com a l'atlàntica. La tradició naval llatina es caracteritzava per la sobrietat de l'obra morta del buc, tenia línies planes i folradura de taules juxtaposades (com a les bótes de vi), voluta a popa i corbada cap a l'interior del vaixell. Els timons eren laterals d'espada, armats a les timoneres en forma de dues L horitzontals, invertides l'una sobre l'altra que sortien de cada mura al terç de popa del buc. Es maniobraven per mitjà d'un sol govern. L'aparell era llatí amb vela triangular, que anava armada obliquament sobre l'arbre amb la punxa cap amunt. La longitud de l'antena obligava a fer-la de dues peces que s'hissava o arriava mitjançant la drissa, i quan era molt llarga se subjectava a les bandes del buc amb amants. Pertanyerien a aquest grup la galera, la tarida, el pàmfil, la galiota, la sagetia, el lleny i la barca. La tradició naval atlàntica es caracteritzava perquè l'obra morta del buc tenia una alçada desmesurada, amb castells a popa i, molt sovint, a proa que obligava a posar reforços verticals antiestètics. El buc tenia formes plenes, comportava una mànega ampla i una eslora relativament curta. La folradura era tinglada, és a dir, una fusta muntava sobre l'altra. Tenia un timó lateral únic a la banda d'estribord i l'aparell era rodó amb vela quadra que anava aferada a una antena curta, subjectada per amantines i armada horitzontalment a l'arbre. La nau i la coca pertanyerien a aquest grup. Els vaixells grans com ara les naus tenien l'aparell mixt: rodó en els arbres major i trinquet (pròxim a proa) i llatí en el de mitjana.

Entre els vaixells abordats, tenim dotze llenys, tres pàmfls, tres barques, una tarida, quinze coques i set naus. Entre els vaixells agressors destaca la galera (amb més de cent seixanta-quatre embarcacions) per la seva rapidesa i seguretat i pel fet que en les agressions participaven estols (formats per aquests vaixells). Segueix el lleny, amb deu vaixells; la galiota, amb sis; la sagetia, amb dos; la coca, també amb dos; la nau, amb un vaixell, i la barca, també amb un. Algunes barques van participar en atacs

propers a la costa, igual que en altres casos hi van participar llenys i galeres i no se n'ha especificat el nombre. Els vaixells, comparats amb el valor de les mercaderies que transportaven, representen un percentatge molt baix respecte de l'import total.

La ruta que feien els vaixells de la Corona ve marcada pels ports d'origen i destí, així com pels llocs on van ser agredits, anomenats en la documentació. Feien una navegació de cabotatge per tot el Mediterrani i paraven a diferents ports del seu recorregut on carregaven i descarregaven mercaderies molt diferents.

Les rutes marítimes obtingudes a partir de la documentació no difereixen gaire de les ja descrites en els llibres. Formen una veritable teranyina en el mapa mediterrani, on només Alexandria no apareix com a lloc de destí. Els vaixells navegaven des de Barcelona, seguint la línia de la costa, cap a l'estret de Gibraltar per anar després cap al nord de l'Atlàntic on tenim documentat un vaixell a les costes gallegues i, per les mencions que fa la documentació a les agressions angleses, fins a Sluis. Per la part sud, els mercaders arribaven fins a Salé (el Marroc). Els vaixells recorrien també tota la costa del Magreb fins a l'alçada de Sicília i enllaçaven amb les rutes que passen per les illes i que duen a través de l'estret de Messina cap a Venècia seguint la costa d'Itàlia, cap a Constantinoble a través del Peloponès i illes gregues (Quios) o cap a Beirut passant pel nord de Creta (Càndia), Rodes i la costa sud d'Anatòlia. Famagusta era també un port d'arribada per la nombrosa colònia catalana que hi havia tant en aquesta ciutat com a Nicòsia. Recorrien també tota la costa italiana de la Tirrena, la Riviera genovesa i la costa provençal. Des de Sardenya també s'enllaça amb la costa continental. Ports d'aquestes rutes freqüentats pels vaixells de la Corona són els de Càller, port del Comte, Castelsardo, Oristany, Avinyó, Marsella, Gènova, Pisa, Nàpols, Palerm, Venècia, Constantinoble, Càndia, Famagusta i Beirut. Al nord d'Àfrica: Annaba, Col-lo, Mestghanem, One (Honein) i l'Alcúdia. A la Península, Sevilla i Cadis, sense oblidar els de Barcelona, València i Palma. Els ports eren, en molts casos, llocs oberts, vora la costa, on els vaixells carregaven i descarregaven amb l'ajut de personal especialitzat (barquers o grondolers). Els bastaixos de capçana o macips de ribera manipulaven les mercaderies a braços o amb instruments simples, com ara la manuella, que era una barra de fusta forta que servia de palanca per alçar o transportar coses molt pesants.

Per terra, una de les rutes comercials devia anar d'Albarrasí cap a Huete. Havien de travessar una zona ben muntanyosa com és la serralada d'Albarrasí i Conca fins a Tragacete i, d'allà, a través de les valls, fins a Huete. Un altre recorregut cap a l'interior sortia de València i anava fins a Montiel on hi havia una fira important i on la gent de València devia concórrer. Devien passar per Xinxilla i Alcaraz. Els mercaders de Morella anaven a Sangüesa, devien anar a buscar l'Ebre fins a Saragossa, d'on devia sortir un camí cap a Eixea, Castiliscar i Sangüesa. De la descripció dels atacs que van patir mercaders súbdits de Pere el Cerimoniós a l'altra banda dels Pirineus, n'obtenim la informació que ens mostra les relacions comercials i les rutes emprades. D'Ainsa s'anava a Occitània i més concretament a Sent Lari on duien llana; de Sa-

lardú s'anava al mercat general de Castilhon-en Couserans; de Granyena (les Garrigues), Joan Frederic de Set Fonts, físic, anava cap a Sent-Bertrand de Comenge per atendre el seu bisbe que estava malalt; d'Osca, també anaven a comprar o vendre productes cap a l'altra banda dels Pirineus; de Girona, s'anava a Pàmies. Ja en el regne de França, sortia de Montpeller una ruta que anava fins a París on es duia, sobretot, safrà i altres espècies; aquesta ruta devia pujar des de Montpeller cap al nord fins a trobar el riu Alier al Gavalda, passant per Limanha, Borbonès, Vichy i Molins fins a arribar a Nevers i, d'aquesta ciutat, fins a París.

El bestiar aragonès i lleidatà transhumava cap a l'altra banda dels Pirineus. De Bujaraloz i Velilla de Ebro, anaven cap a la vall de Barejàs. Hi havia carrerades que duïen cap als comtats de Bigorra, Comenge i Foix o a la baronia d'Aura. Aquests desplaçaments són coneguts, perquè són descrits els robatoris de bestiar objecte de reclamació. Castellans també es van endur bestiar de les pastures de Xàtiva cap a Xinxilla. Navarresos van entrar fins a Eixea i es van endur quinze mil caps de bestiar cap a Corella el desembre de 1374, i el febrer de 1375 van tornar a entrar i en van prendre quatre-cents vuitanta caps més; de Castiliscar, probablement el 1381, es van endur dos mil caps de bestiar que devien dur cap a Funes i Villanueva, d'on eren els agressors.

Aquestes rutes sovint eren envaïdes per agressors. Els més nombrosos pertanyien a gent d'armes embarcats en vaixells que solien atacar en estol. Un altre grup estava format per individus que pertanyien a l'administració de l'estat o a grups armats d'algun noble. Un tercer grup d'agressors estaria constituït per persones que vivien de la pirateria o que l'exercien si se'ls presentava l'ocasió.

Els agressors napolitans o venecians pertanyen majoritàriament a estols al front dels quals hi havia un almirall o capitans. Les naus havien estat armades pel rei o per l'estat. Els agressors genovesos són de tres tipus: capitans i oficials de la comuna, membres de famílies nobles que pertanyen a les faccions güelfes o gibel·lines i pirates o corsaris. Aquestes agressions, a vegades, quedaven immerses dins dels enfrontaments de Gènova-Xipre, Gènova-Venècia i, també, en la pugna per l'hegemonia a la Mediterrània occidental entre la Corona d'Aragó i Gènova.

Els atacs que infligien els agressors no eren realitzats només en ruta. També go-saven acostar-se fins als domicilis dels damnificats o en llocs suposadament segurs com podien ser els mateixos ports. Aquests tipus d'atacs eren fets, majoritàriament, per castellans i navarresos. Durant el període abril-juny de 1363, tropes navarreses ocupaven el castell de Morvedre i recorrien l'horta fustigant la zona. Villaluenga, que pertanyia a l'orde de Sant Joan de Jerusalem a Calataiud, va ser atacada el gener de 1372 per persones armades en gran nombre, que anaven a cavall i a peu, que depenien del rei de Castella i del comte de Medinaceli i que anaven comanades per Pere Arnau de Bearn; van sortir de Medinaceli per atacar Villaluenga i tornar a Castella pels llocs de Clares i Verató. El comte de Carrión, juntament amb altres súbdits del rei de Castella, va atacar gent d'Oriola i el jueu Abraham Abenbay a Elx. Juan Alfonso

de la Cerda i Joffre Rechon van atacar, el 1375, Pedro Sánchez Guamir i tres homes del seu entorn en el seu domicili de Terol.

Dels béns robats, uns eren destinats a ús propi i d'altres, al comerç. De les mercaderies que eren objecte de comerç, n'hi havia que havien estat fabricades en el territori de la Corona i d'altres que eren importades i, posteriorment, reexportades, manipulades o no. La reexportació de mercaderies que no eren de la Corona constituïa una part important de l'activitat mercantil. Els béns robats, en relació amb l'ús que tenia el bé, es podrien agrupar en:

Draperia. El comerç de draps és el més freqüent. El drap és descrit per l'origen o tècnica emprada així com per la fibra que el compon: draps de Courtrai (Kortrijk), de Malines, de Florència, de Ieper (Ypres), de Mostivales i de Vervins; draps de cotó, de llana, de llana de camellot, de lli prim, de seda. Se'ns indica, a vegades, que eren de color, fet que faria entendre que moltes de les peces de les quals no s'indica el color estarien sense tenyir.

Indumentària i complements. En alguns casos, es tracta d'indumentària personal que havia estat presa pels agressors i, en d'altres, d'indumentària objecte de comerç. Tenim descrita la gramàsia, l'hopalanda, la jaca, el jupó, així com túniques, «epitogues», mantons i vestimenta o indumentària de sac. Roba interior com ara la camisa, les calces o mitges fetes dels mateixos teixits utilitzats en les altres vestidures i, moltes vegades, fetes de roba ja usada, i «panyons» que feien el mateix servei que les bragues. Per sobre d'aquestes peces, es portaven caputxes, clàmides, esclavines, capes, «capasallos», cobertors i gorres o capells. Són nombroses les referències a pells que eren molt utilitzades per a guarniment o folre, com ara les de vaire o esquiro. Són descrites bosses de seda, de cuir per dur monedes o roba, segons la mida, així com una mena de maletí o bossa de roba anomenat *tabà*.

Parament de la llar. S'al·ludeix a la roba de llit, com ara cobertors en el sentit de flassada, a la cócera de jeure, a cobrellits, a vànoves, a matalassos fets de ploma, a coixins, bancals, tovallons i tovalloles. El cofre i la teca servien per contenir objectes molt diversos. Les pintes de boix i els miralls també són objecte de comerç. Utensilis de cuina o per menjar, com ara calderons, alguna paella, una conca d'aram, safates de fang, sitres d'estany i d'aram, bacins damasquinats, una vaixel·la d'argent, tasses i gobells d'argent, dues copes o «cifos» d'argent daurat i vasos d'argent, així com ferros de cuina.

Joieria. És la mercaderia presa més important i inclou tot el que és necessari per elaborar les joies. Eren importades principalment de Beirut o Damasc, cap a on s'exportava corall manipulat. D'entre les joies, destaquen els anells d'or que poden tenir pedres precioses i collars que no s'especifica com eren fets. Com a matèria primera, l'argent; l'or no apareix en aquesta condició. De les pedres precioses, el balaix, la maragda, el robí, el safir i la turquesa; les perles procedien d'Orient, concretament, de Beirut i Damasc.

Especieria i drogueria. Dins del grup de l'especieria i drogueria, es mencionen espècies en general i es concreten en canyella, pebre i d'altres que eren usades tant en el condiment de menjars com en medecina, com ara el gingebre, el girofle, el llo- rer, la mostassa, el safrà, l'alcaravia, la batafaluga o matafaluga, la gotzema, que se- gurament era l'espígol, i el cascall. El *lignum aloe* es podia utilitzar per fer mixtures, així com per a ebenisteria. Per tenyir teixits, l'alquena, la galda i el vermelló. L'alum era utilitzat com a mordent. La laca s'utilitzava per tenyir de vermell, en l'elaboració de vernissos i en medecina. La cera, que s'utilitzava per il·luminar, el sabó i la greda, que servia per desengreixar. L'oli, cal suposar que era d'oliva, s'utilitzava en mede- cina, en cosmètica, en la litúrgia, en l'enllumenat domèstic, en la indústria del couro i en el tèxtil. Trobem també el ros de bota o tàrtar, la pega, la pedra de sofre, utilit- zada en medecina, o l'alcofol.

Alimentació. Els peixos salats eren bàsics en l'alimentació; són anomenats les anxoves i el congre, així com la sípia. Es menciona la carn de moltó i la carn de porc salada. El sagí, utilitzat per a l'alimentació i en l'adob de cuiros, en la indústria tèxtil i en medecina. La sal, fonamental per a l'alimentació. El sucre, que servia per a pos- tres i s'utilitzava en medecina. El vi apareix sense especificar-ne l'origen, a excepció del vi grec. El bescuit servia per proveir els vaixells. Els animals que són utilitzats per a l'alimentació són designats amb el nom de bestiar gros o menut. S'anomena el bestiar vacum; l'oví amb bocs o moltons, cabres, ovelles i xais, i el porcí amb porcs. També s'anomenen bèsties de càrrega o per cavalcar.

Armes i arnesos. Hi ha dos grups d'armes: les de mercadejar i les armes perso- nals. Dels arnesos, també se'n parla de manera general i resulta difícil saber si es re- fereix a arnesos del cavaller o de la bèstia de cavalcar. Els arnesos també apareixen referits al cos, per tant devia ser el conjunt de peces que el protegien. Altres peces de l'armadura que es mencionen són el bacinet, la barbuda, collars de ferro que po- dien formar part de l'arnès del cavaller o ser una protecció per al coll del cavall, el capmall, els guantellets, les gorgeres, els gorjals. Altres parts de la cuirassa les tro- bem definides com a ferros per a la protecció del tòrax, per a la defensa i per a les cuixes, i les sabates de l'armadura conegudes com a *ferros sotulares*. Tenim també un jupó d'armar amb mànigues. Hi ha referència a cuirasses, setanta pavesos i un escut. Entre les armes, bombardes de ferro, dagues, dards, un croc, vuitanta-set balles- tes, d'elles divuit de torn i una de croc esmaltada d'argent. Destrals i dues manaires, espases amb funda o sense i que en tots els casos estaven, més o menys, ornades d'argent i niellades, llances i viratons.

Altres mercaderies. Entre les mercaderies preses s'esmenten cuiros de boví, de moltó i de camell i, a més, boquines. Fibres tèxtils, com ara la llana, la filassa de lli o el cotó en floca o filat. La fusta, que s'adquiria a la costa dàlmata i servia per engalzar i per construir ballestes; un tipus de fusta especificat és el boix. Vidre i metalls, com ara el coure o aram, el plom i el ferro. Els objectes de navegació presos són molt va-

riats: l'aparell del vaixell, l'antena i l'arbre, l'eixàrcia, el forniment, l'àncora, gúmenes, rems escàlems, així com una carta de navegar amb dos compassos.

Les transaccions econòmiques es feien mitjançant les monedes que circulaven a l'àrea mediterrània. La paraula *moneda* surt molt sovint en tota la documentació per referir-se als diners que havien estat robats. Es menciona que foren gran quantitat i diversitat de monedes. En alguns casos, s'especifica de quin metall era encunyada, és a dir, d'or o de plata. La valoració de les mercaderies, majoritàriament, es feia en lliures. Segons la procedència dels mercaders, les monedes citades podien ser barcelonines, jaqueses, mallorquines o valencianes. Els florins d'or d'Aragó també són emprats en la valoració. Van ser creats per Pere el Cerimoniós i, de curs legal a totes les terres de la Corona, foren encunyats per primera vegada el 1346 a Perpinyà. Imitaven el florí encunyat a la segona meitat del segle XIII per les ciutats estat italianes (florí de Venècia, de Florència i de Gènova). Tenia un contingut de 3,5 g i equivalia a onze sous barcelonins. Quan surten monedes foranes, normalment se n'estableixen els canvis.

La majoria de béns citats en els documents són propietat de mercaders. La major part, més de trenta, són barcelonins. A major distància, segueixen els mallorquins i valencians, amb una vintena cadascun; els saragossans, amb catorze, i els tarragonins, amb sis, un de Perpinyà, un de Càller i quatre mercaders que no tenen esmentada la procedència. Hi ha, a més, uns mercaders que, alhora, són ciutadans: sis de Barcelona, tres de València, dos de Tarragona i dos de Mallorca. Els mercaders originaris de terres de l'interior són pocs: un de Girona, un de Banyoles i un de Solsona. Els més nombrosos són de zona de frontera: d'Aïnsa, en tenim deu; d'Albarrasí, sis; de Morella, quatre; de Xàtiva, dos, i de Jaca, un. Apareix un altre mercader de Jaca que era, alhora, ciutadà. En total cent trenta-cinc mercaders damnificats. Hi ha un grup de ciutadans que també apareixen com a damnificats. No devien fer de mercaders, però molt probablement tenien una participació en les mercaderies que anaven en el vaixell agredit. El més nombrós és el grup mallorquí, amb tretze persones, seguit del barceloní, amb tres, fins a un total de divuit persones.

D'altra banda, sembla que la majoria dels mercaders damnificats no anaven embarcats. Això significaria que haurien encomanat les mercaderies a altres mercaders, al patró de la nau o a algun mariner perquè les lliuressin a algun factor per tal que les vengués en un lloc determinat de la ruta. També es dona el cas que amb els diners de la venda havien de comprar altres mercaderies (fonamentalment a Orient). Els vaixells anaven fent ruta, carregant i descarregant mercaderies en aquells ports on feien parada i on normalment eren benvinguts o disposaven de guiatges. Els mercaders que anaven embarcats devien ser joves, ho fa pensar el fet que si tenien marca concedida i aquesta s'anava renovant, passava força temps i el beneficiari seguia sent el mateix damnificat. Es dona alguna societat mixta.

Els tipus d'agressions, les dates dels atacs i els llocs on succeeixen ens fan percebre conflictes encoberts entre estats. Aquest és el cas de la guerra dels dos Peres i, pos-

teriorment, de l'enfrontament de Pere el Cerimoniós amb Enric de Trastàmara; de Gènova contra la Corona d'Aragó i de Venècia contra Gènova, ubicat, en aquest últim cas, a la Mediterrània oriental. S'aprecia una falta d'autoritat reial en els comtats del Pirineu central, que basculaven entre l'obediència al rei de França o a la del rei anglès, i amb la presència al territori de companyies capitanejades per algun noble o per algun altre capità que havia fet fortuna pel fet de participar en la guerra dels Cent Anys. Aquestes agressions representaven un sobresou a les soldades que rebien els homes de guerra, tant si formaven part de companyies que es movien en terra ferma com si es movien en el mar. Per als qui practicaven la pirateria, era un negoci molt lucratiu, practicat, fins i tot, pels mateixos vaixells noliejats per mercaders, si es presentava l'ocasió.